

Primăria
Municipiului
București

MUZICILE TRADITIONALE ALE BUCUREȘTIULUI

ANALIZĂ DE
FLORIN IORDAN

Realizată la comanda ARCUB,
în cadrul procesului de elaborare
a Strategiei Culturale a
Municipiului București (2015)

Realizat sub coordonarea

Bucureștiul găzduiește un număr mare de urmași ai vechilor lăutari ce îi însuflețeau mai demult cârciumile, este singurul oraș în care activează formații de muzică veche românească (și unul dintre cele mai active centre ale mișcării de cercetare și de redescoperire a muzicilor vechi), precum și locul de reședință al principalelor grupuri de muzică psaltică (bisericească bizantină). Dincolo de acest reviriment al muzicilor tradiționale în Capitală, ele se confruntă cu probleme specifice, cum ar fi favorizarea de către autoritățile publice a ansamblurilor folclorice „super-aranjate” și a interpreților-vedetă de „muzică populară” în detrimentul tarafurilor și fanfarelor țărănești sau lipsa de educație a publicului în privința muzicilor tradiționale. În acest context, se impune dezvoltarea unor direcții, precum înmulțirea numărului de evenimente și de spații dedicate care să valorifice muzicile tradiționale și intensificarea eforturilor de conservare a lor.

MUZICA LĂUTĂREASCĂ ȘI NEVOIA EI DE CONSERVARE

Bucureștiul este lăcașul unei culturi muzicale orale specifice, unice și de mare rafinament artistic: *muzica lăutărească*. Născută în prima parte a secolului al douăzecilea, din rădăcini multiple – rămășițe ale repertoriului pan-fanariot de cântece de lume, variate cântări țigănești, muzici tradiționale ale țăranilor dimprejurul Bucureștiului, romanțe burgheze –, ea ne este nouă cunoscută, în primul rând, din etapa ei „clasică” a înregistrărilor de după cel de-al doilea război mondial, prin interpreți ca: Fănica Luca, Romica Puceanu, frații Gore, Dona Dumitru Siminică, Constantin Eftimiu. (Există tendința de a defini, din partea *outsideri*-ilor – mass-media, public obișnuit –, muzica lăutărească drept orice muzică cântată de lăutari. Vom folosi aici termenul strict cum a fost pus în circulație și definit de înșiși lăutari, acoperind realitățile descrise mai sus).

Muzica lăutărească este echivalentul românesc al unor alte muzici tradiționale urbane de pretutindeni, unele ajunse faimoase: fado-ul portughez, tango-ul argentinian, rebetiko-ul grecesc. Ar merita, prin urmare, o atenție și un efort de conservare, deoarece, în acest punct, ea nu se află în cea mai bună formă. Prefacerile au început chiar din anii '70, prin diverse presiuni: folclorizarea impusă de stat prin publicarea de discuri, prin radio și televiziuni, dar și prin festivaluri, apariția muzicilor de fuziune pan-balcanică (muzică sârbească-bănățeană, de pildă), concurența firească dintre muzicieni și dorința fiecăruia „de a ieși în față”, adică de a-și exhiba calitățile muzicale și extramuzicale (gestică, ținută etc.) asociate actului interpretativ. Astăzi, muzica lăutărească se conturează destul de diferit față de înregistrările de la începuturi, folosind o densitate sonoră care nu îi era specifică. Există puțini muzicieni care își asumă constant un repertoriu și un stil cu trimitere directă la etapa „clasică”. Printre muzicienii cu stiluri și repertorii mai vechi îi identificăm pe Gicu Petrache sau pe Ștefan Ionel Ioniță.

Modalitățile de intervenție prin politici culturale nu sunt tocmai ușor de găsit pentru un univers social-muzical ce funcționează destul de informal. Muzicienii se nasc în familii de lăutari și învață „meseria” de la părinții lor. Chiar dacă majoritatea ajung astăzi absolvenți de școli de muzică, cunosători ai notației și teoriei muzicii academice apusene, adevărata școală a acestei muzici, care implică atât cunoștințe muzicale, cât și abilități comportamentale și sociale, se învață tot prin practica alături de părinți și alte rude.

Spațiile de desfășurare sunt și ele informale, locul de bază al acestei muzici fiind restaurantul: fără ocazii specifice în timpul săptămânii sau cu prilejuri rituale în week-end – nunți și botezuri. În practica de restaurant, muzicienii urmăresc să îndeplinească cereri substanțial diferite: muzică lăutărească și romanțe, „folclor” din diverse regiuni și mai nou cântări world-music (gen *gypsy-music*, Goran Bregovic).

MUZICA MAHALALEOR SEMI-RURALE ȘI A SATELOR DIN JURUL BUCUREȘTIULUI

Cartierele mărginașe ale Bucureștiului au cunoscut, până la momentul demolărilor masive din anii '70-'80, o viață apropiată de cea rurală. Printre ulițele strâmte și desfundate, încadrate de case joase și îngrămădite, se găseau, la câte-o intersecție, birturi unde lăutarii își desfășeau mușterii cheflii. Astăzi, o bună parte a acestei lumi a dispărut, parțial cu tot cu muzica ei. (Poate că ultimul mare lăutar care cunoștea, ca nimeni altul, cântările cârciumilor din margi-

nea Bucureștiului a fost Ion Albeșteanu). Muzica acestor mahalale semi-rurale se afla în continuitatea celei din satele din jurul Bucureștiului, fiind totuși mai permeabilă la influențe urbane. La distanță nu foarte mare de București, existau numeroase sate, adevărate pepiniere de lăutari aflați în contact permanent cu Bucureștiului (Clejani, Naipu, Teiș). Astăzi, muzicienii din localități precum Clejani sau Mârșa au ajuns apreciați și căutați de un public tânăr și urban.

REVIVALISMUL MUZICILOR VECHI DIN BUCUREȘTI

Muzicile de tradiție orală anterioare secolului al XX-lea sunt de ceva vreme în atenția unor muzicieni tineri care urmăresc să readucă în circulația concertistică un patrimoniu muzical inedit. Folosind documente de epocă – surse literare, iconografice, partituri în notație pe portativ și în semiografie bizantină *cucuzeliană* (ante 1814) sau *chrysanthică*, transcrieri făcute de Anton Pann și Gheorghe Ucenescu ale melodiilor transmise pe cale orală în secolul al XIX-lea etc. –, grupurile *Anton Pann* și

Trei parale, principalele responsabile de această mișcare, redescoperă și repun în circulație un întreg patrimoniu muzical reprezentativ pentru lumea urbană de secol XIX și în special pentru Bucureștiul din acea vreme. Grupurile au avut o constantă activitate concertistică, inclusiv în afara țării, au publicat numeroase CD-uri și au evoluat, rafinându-și și ajustându-și interpretările în urma propriilor cercetări în domeniu. Ele au reușit, astfel, să încadreze Bucureștiul pe harta internațională a fenomenului *early-music*.

REVIRIMENTUL MUZICII PSALTICE

După Revoluție a început să fie revitalizat și interesul pentru muzica bisericească de tradiție bizantină (*psaltică*). Practicată sute de ani în bisericile românești, aceasta intrase într-un declin începând cu jumătatea secolului al XIX-lea, declin care s-a accentuat în anii comunismului, când a fost înlocuită de o variantă convențională cunoscută sub numele de „cântare uniformizată”. În anii 1990, după înființarea secției de Muzică Religioasă la Conservatorul bucureștean și pe măsura creșterii accesului la muzica bisericească din Grecia, cântăreții buni din bisericile Bucureștiului au acționat pentru reînvierea tradiției dispărute, într-un mod întrucâtva asemănător grupurilor revivaliste descrise în paragraful anterior.

Primele biserici în care a fost reînviată muzica psaltică sunt Biserica Mănăstirii Stavropoleos, Biserica Sf. Grigore Palama (Paraclisul Universității Politehnice București), Catedrala Patriarhală și Biserica Mihai Vodă. Acestea au rămas și astăzi principalele centre de difuziune a acestui gen. Bucureștiul, urmat la o importantă distanță temporală și de intensitate de Iași, a reprezentat modelul pentru muzica psaltică din alte localități și mănăstiri din România. Dincolo de activitatea de cult („la strană”), cântăreții bisericești au format coruri psaltice ce susțin o importantă activitate concertistică și înregistrează CD-uri. Concertele sunt de multe ori cu intrare liberă și au loc în biserici, dar și în săli consacrate de concert (Ateneul Român, Sala

Radio, Sala Palatului) și în instituții publice de prestigiu (Biblioteca Națională, Biblioteca Academiei, ICR). Activitatea interpretativă este însoțită uneori de activități de cercetare, educative și de

propagare către publicul larg a patrimoniului muzicii bisericești, prin simpozioane, conferințe și ateliere (în acest caz se distinge cu precădere *Grupul Nectarie Protopsaltul*).

EVENTIMENTE DESTINATE MUZICILOR TRADIȚIONALE ÎN BUCUREȘTI

Festivalul Internațional de Folclor „Muzici și tradiții în Cîșmigiu”

Singurul festival major din București dedicat muzicilor tradiționale este *Festivalul Internațional de Folclor „Muzici și tradiții în Cîșmigiu”*, un eveniment cu intrare liberă organizat de Primăria Municipiului București prin Centrul de Creație, Artă și Tradiție (Creat). Dincolo de anvergura evenimentului, de resursele importante pe care le pune în mișcare și de o oarecare deschidere față de scena contemporană, prin integrarea unor muzici moderne diverse (electro, pop-rock, jazz) de inspirație tradițională, festivalul are și un mare eșec. Din păcate, organizatorii au înțeles că trebuie să continue politica instaurată în țară de activiștii culturali ai anilor '50: etalarea unor ansambluri folclorice masive și a unor vedete de „muzică populară”, în detrimentul tarafurilor și al muzicienilor tradiționali prestigioși, care se bucură de recunoaștere în comunitățile locale. Deși, în perioada de după Revoluție, specialiști în domeniu au pus în lumină falsitatea acestor ansambluri față de cultura tradițională, fenomenul continuă să existe și astăzi, generând modele. Este o mare pierdere ca un festival de o asemenea anvergură să eșueze în a-și îndeplini principala funcție: susținerea culturii tradiționale adevărate (*autentice*) și împlinite estetic.

Manifestări organizate de Muzeul Țăranului Român

Din anii '90, Muzeul Țăranului Român (devenit între timp Muzeul Național al Țăranului Român) s-a constituit într-o entitate culturală originală, puternică și valoroasă. El a fost și un important organizator de concerte pentru promovarea culturii țărănești, prin activitatea Speranței Rădulescu. La sfârșitul anilor '90 și la mijlocul anilor 2000, au fost organizate, cu sprijinul Institutului Francez, numeroase ediții ale *Sărbătorii muzicii*. Alte concerte au avut loc cu prilejuri diferite, cele din ultimii ani fiind organizate mai ales cu ocazia *Zilelor Muzeului* (în luna septembrie). Muzeul Țăranului Român s-a constituit într-o variantă „alternativă”, propunând – ceea ce echivala cu o revoluție în acest domeniu – grupuri adevăra-

te de muzici tradiționale, fanfare și tarafuri în locul ansamblurilor folclorice descrise mai sus. Instituția a publicat o serie de compact-discuri cu muzici tradiționale, foarte cunoscută și peste hotare, numită *Ethnophonie*, care conține și două CD-uri cu muzică lăutărească bucureșteană.

Clubul Țăranului Român

În curtea Muzeului Țăranului Român funcționează, de aproape 10 ani, *Clubul Țăranului Român*. Fără a fi un spațiu dedicat strict lumii rurale, ci mai degrabă unul cultural informal, acesta organizează adeseori concerte, conferințe și alte tipuri de evenimente ce urmăresc promovarea culturii tradiționale.

Inițiative sustinute de Institutul Cultural Român

Institutul Cultural Român a găzduit și finanțat două proiecte de familiarizare a publicului bucureștean cu muzici de tradiție orală de calitate, care au avut loc la sediul central din București al instituției. Programul *Ultimii rapsozi*, organizat de Grigore Leșe în anul 2008, și-a propus revelația unor interesante fragmente de viață muzicală românească, iar proiectul *Când Bizanțul eram noi*, organizat de Asociația Culturală Anton Pann în anul 2011, a ajutat publicul local să înțeleagă legăturile culturale dintre spațiul românesc și cel oriental.

Festivalul „Tarafuri și fanfare”

Festivalul itinerant *Tarafuri și fanfare* se desfășoară adeseori și în București, la *Muzeul Satului*. Organizat de Mișcarea de Rezistență și de Grigore Leșe, evenimentul aduce laolaltă un număr însemnat de grupuri muzicale tradiționale din întreaga țară.

ANALIZĂ SWOT

➤ PUNCTE TARI

- ▶ Bucureștiul excelează prin existența unui număr foarte mare de muzicieni. Ei sunt urmașii vechilor lăutari care, în vremurile în care nu existau mijloace de reproducere sonoră, însușeau toate cârciumile, deloc puține, ale orașului și îi însoțeau pe bucureșteni în ritualurile de trecere;
- ▶ Capitala este singurul loc unde activează formații de muzică veche românească (*Anton Pann* și *Trei parale*);
- ▶ Bucureștiul este locul de reședință al principalelor formații de muzică psaltică: *Grupul psaltic Stavropoleos*, *Grupul Nectarie Protopsaltul*, *Grupul Tronos*, *Grupul Evloghia*. Acestea au experiența cântării în concerte publice, sunt familiarizați cu realizarea balanței de sunet, știu să-și construiască un repertoriu dinamic. În cadrul acestor grupuri activează muzicieni cu pregătire academică (absolvenți de studii superioare, inclusiv doctorat, în domeniile muzicologie, interpretare muzicală sau teologie);
- ▶ Muzicienii dispun, în general, de îmbrăcăminte adecvată (costume de scenă, rase, costume de

haine elegante, după caz), partituri, spații de repetiție, instrumente muzicale proprii și unele dotări tehnice de sonorizare: microfoane, *pre-amp*-uri, monitoare;

- ▶ Grupurile și-au format în timp, prin activitatea concertistică, prin publicarea de CD-uri și prin apariții TV și radio, un public poate nu numeros, dar fidel;
- ▶ Deși majoritatea grupurilor sunt *free-lancers* fără apartenență la vreo instituție publică, autoritățile invită la diverse manifestări publice (Zilele Orașului, concerte în parcuri) astfel de grupuri, contribuind la diseminarea activității lor;
- ▶ Redescoperirea muzicilor vechi (inclusiv bizantină) din Estul Europei – folosind atât tradiția orală contemporană, cât și sursele scrise în notație muzicală extra-europeană – este un domeniu abordat de puțini cercetători și interpreți, iar Bucureștiul este unul dintre cele mai active centre ale acestei mișcări;
- ▶ Muzica lăutarilor bucureșteni este cunoscută în Europa (mai ales de publicul interesat de muzicile etnice).

➤ PUNCTE SLABE

- ▶ Autoritățile publice aleg să colaboreze, pentru evenimentele pe care le organizează, cu ansambluri folclorice „super-aranjate” și interpreți-vedetă de „muzică populară”, în defavoarea muzicienilor și a formațiilor tradiționale (tarafuri și fanfare țărănești);
- ▶ Lipsa unor restaurante care să își definească clar politica muzicală. Deși sunt multe care au lăutari, nici unul nu își asumă muzica lăutărească a Bucureștiului sau alte muzici cu identitate locală clară (cum ar fi, de pildă, un loc în care să se cânte muzică oltenească sau transilvăneană etc.). Majoritatea sunt tributare folclorismului de tip comunist;

- ▶ Nu există locuri în care să se organizeze seri de dans tradițional (a se vedea în acest sens mișcarea revivalistă maghiară din Budapesta, unde sunt foarte multe case de dans tradițional *táncház*);
- ▶ Inginerii de sunet nu sunt pregătiți pentru sonorizarea unor astfel de concerte, care nu folosesc instrumente electrice, căutând să obțină un *sound* cât mai aproape de scena pop-rock și străin de estetica muzicilor tradiționale. Astfel, de multe ori, concertele care le sunt dedicate sunt amplificate agresiv și dezechilibrat.

➤ OPORTUNITĂȚI

- În ultimii ani, în România se manifestă un interes tot mai mare față de cultura țărănească în general și pentru muzicile țărănești în particular. Un fenomen urban și contemporan interesant este nașterea unor preocupări de redescoperire a unor fragmente de cultură tradițională, cum ar fi piese de veștmânt popular (*ia*, în primul rând) sau bucătăria tradițională (prin eforturile lui Radu Anton Roman). Redescoperirea muzicilor tradiționale se înscrie la rândul său în acest fenomen, iar efortul ar putea fi dezvoltat
- Posibilitatea accesării unor fonduri naționale (AFCN, de exemplu) sau europene dedicate

culturii muzicale tradiționale ca parte a patrimoniului imaterial;

- Interesul mass-media (în special al televiziunilor, dar și al posturilor de radio sau al presei scrise) pentru muzicile tradiționale favorizează activitățile diverselor grupuri din București;
- Unele grupuri de lăutari sau artiști tradiționali (muzicieni din București, dar și din sate apropiate, precum Clejani sau Mârșa) au suficientă faimă pentru a putea fi invitați să cânte în cluburi unui public atipic, tânăr și foarte modern, nefamiliarizat cu aceste muzici.

➤ AMENINȚĂRI

- Globalizarea pune, în întreaga lume, presiuni semnificative asupra culturilor tradiționale genuine, prin definiție reprezentative pentru un spațiu geografic/cultural limitat. Creșterea interesului publicului pentru muzicile de fuziune/*world-music* îi determină pe muzicienii activi să-și înnoiască practicile interpretative (repertoriu, stil, atitudine scenică), abandonând treptat muzicile locale. (A se vedea, de pildă, influențele muzicii lui Goran Bregovic asupra lăutarilor români);
- Muzicile de fuziune pan-balcanică (manele) au reușit un mare succes în ultimii 20 de ani, înlocuind, într-o mare măsură, funcția vechii muzici lăutărești;
- Mulți muzicieni înzestrați, cunoscători ai repertoriului lăutăresc din familie și școliți ulterior

prin licee și universități, aleg alte cariere muzicale (jazz, muzică clasică, pop-rock etc.), semn că piața muzicilor tradiționale nu are suficientă forță de absorbție;

- Migrația unor buni muzicieni către alte țări europene, în contextul circulației libere;
- Lipsa de educație a publicului în ceea ce privește muzicile tradiționale autentice. După multe decenii de monopol mediatic al muzicilor „folclorizate”, publicul nu este deprins să aprecieze muzicile lăutarilor la adevărata lor valoare;
- Alegerea unor soluții facile, verificate în timp, de către diverși producători (de festivaluri, evenimente sau chiar emisiuni radio-TV) și evitarea unor variante originale, dar riscante (din punct de vedere al succesului la public).

BIOGRAFIE

Florin Iordan este absolvent al Facultății de Sociologie din cadrul Universității București. Din 2003, este angajat al Muzeului Național al Țăranului Român din București, unde s-a specializat în etnomuzicologie. A întreprins numeroase cercetări de teren, fiind interesat de chestiuni legate de organologie, profesionalism muzical tradițional, revivalism, obiceiuri. A contribuit la elaborarea și

publicarea ultimelor 18 CD-uri ale seriei de muzici tradiționale Ethnophonie, publicată de Muzeul Național al Țăranului Român și Fundația Alexandru Tzigara-Samurçaș. A prezentat și/sau publicat o serie de conferințe și comunicări. A conceput și organizat singur sau în cooperare concerte de muzici tradiționale, festivaluri și alte activități culturale.